

Formarea și dezvoltarea domeniului mănăstirii Tismana

Dumitru Cauc

RESUME

Fondée a la fin du XIV-e siècle, le monastère de Tismana a été dotée par son fondateur, Radu-Vodă, avec les successions et les immunités. Ses partisans ont confirmé les principautés du monastère et ont ajouté plus. Dans les siècles suivants elle a élargi sa portée, englobant plus de 50 villages, successions, montagnes, forêts, vignobles, des lacs. Les propriétés du monastère Tismana étaient concentrées en grande partie en Olténie. Les revenus du monastère sont grands, étant l'un des monastères les plus riches en Valachie.

Aux XIX-e siècles, le monastère a atteint son apogée.

Apariția mănăstirilor la nordul Dunării se încadrează în procesul istoric de extensie a vieții creștine ortodoxe din primul mileniu al erei creștine. Leagănul monahismului românesc este ținutul dintre Dunăre și Mare, unde tradiția istorică menționează mari teologi creștini, iar descoperirile arheologice au confirmat existența unor lăcașuri monahale. Apariția monahismului în dreapta Oltului este organic legată de eforturile de consolidare ale statului medieval Țara Românească. În fața agresiunii catolice maghiare din acele timpuri, primii voievozi au lucrat atât la organizarea instituțiilor de conducere cât și la orânduirea vieții religioase, primul pas făcându-l Nicolae Alexandru, prin întemeierea mitropoliei (1359).

Dacă în aproape toate satele se ridicau bisericuțe de lemn, ca o vocație a perenității comunităților românești, inspiratorii vieții de obște au fost atât pustnicii locului cât și alții veniți de la sudul Dunării, unii pentru a scăpa de prigoana turcilor, alții sosind în scop misionar, evanghelic.

Întemeierea primelor mănăstiri este organic legată de activitatea culturală și de obște a călugărului Nicodim. Tradiția istorică arată că monahul Nicodim, sosit de la sudul Dunării, din Serbia, a înălțat mănăstirea Vodița în Banatul Severinului, care se găsea acum în stăpânirea domnitorului

Vladislav Vlaicu(1364-1377).¹

Ctitorirea acestui locaş spiritual se încadrează în eforturile de oprire a prozelitismului catolic susţinut de călugării franciscani, sub oblăduirea regalităţii maghiare.

Astăzi este aproape unanimă părerea că primele mănăstiri din Țara Românească, Vodița și Tismana, au fost mai întâi ridicate din lemn de către călugărul Nicodim, prin anii 1364-1366, ca apoi să fie înălțate și zidurile din piatră, ale Vodiței pe la 1370, iar ale Tismanei pe la 1376-1377. Ambele mănăstiri primesc de la ctitorii lor domnești danii importante și imunități, Vodița printr-un act din 1374, iar Tismana prin actul din 3 octombrie 1385 al lui Dan I (1383-1386). Voievodul Dan I dăruia mănăstirii Tismana, ctitoria tatălui său, Radu-Voievod(1377-1383), 400 de găleți de grâu anual din județul Jaleș și i se întărea stăpânirea asupra satului Vadul Cumanilor, jumătate din Toporna, balta Bistreț, o moară pe Bistrița și 40 de sălașe de țigani. Cu aceeași ocazie mănăstirea obținea anumite privilegii, imunități, între care și neamestecul ctitorului și ai urmașilor acestuia în viața de obște: „Călugării din amândouă mănăstirile (Vodița și Tismana-nota noastră) să fie de sine stătători, și după moartea starețului lor de acum nimeni să nu le pună alt stareț nici eu însumi, voievodul Dan”.² În veacurile următoare aproape toți domnii Țării Românești au dovedit mărinimie și preocupare față de acest așezământ monahal. Astfel, la 1 septembrie 1391, Mircea cel Bătrân dăruia mănăstirii” satul Jarcovăț și seliștea Sălcișor pe balta Bistriței”, „satul Sușița pe Topolnița” și „ încă a dăruit domnia mea satul Sogoino și satul Pesticovo și venitul care este al domniei mele de la roțile lui Cip Hanoș, care le-a făcut de curând la Bratislovo și moara pe care a dăruit-o mănăstirii, mama domniei mele Calinchia la Bistrița”³. Același domnitor, în noiembrie 1406, în drum spre Serbia, unde urma să se întâlnească cu Sigismund de Luxemburg, poposea la Tismana, ocazie cu care întărea din nou stăpânirile mănăstirii.⁴

Ca și celelate domenii ecleziastice, domeniul mănăstirii Tismana s-a constituit treptat și a avut ca bază primele danii ale ctitorilor, care au fost apoi confirmate de urmașii acestora. Mănăstirea Tismana, mănăstire domnească, a beneficiat apoi de numeroase danii venite din partea unor boieri, dar și din partea unor oameni simpli, care s-au îngropat la

1 .A se vedea lucrările:Al.Ștefulescu, *Mănăstirea Tismana*, București, 1909; Nicolae Iorga, *Istoria bisericii românești și a vieții religioase a românilor*, vol.I, Vălenii de Munte, 1908; Ștefan ieromonahul, *Viața Sf. Nicodim*, Craiova, 1935, Dumitru Bălașa, Toma Hrisant, *Mănăstirea Tismana-vatră străbună*, Craiova, 1983.

2 .*Documente privind istoria României*, B, Țara Românească, sec.XIII-XV,București, 1951-1953

3.*Ibidem*, p.45-46

4. Al. Ștefulescu, *op.cit.*, p. 6.

mănăstire, lăsând acesteia „ocinele” lor. Mănăstirea face parte din rândul mănăstirilor bogate, domeniul ei cuprinzând zeci de sate și moșii, gârle, bălți, munți, păduri, livezi și vii, stupării, pivnițe, prăvălii, mori etc. Ea a dispus de asemenea de imunități și obroace (cășăritul din mai multe județe, vinăriciul, sare de la ocne, venituri din vămi etc.).

În secolul al XV-lea mănăstirea continuă să acumuleze proprietăți, unele ca „mile” domnești, altele ca danii mărinimoase ale marilor boieri și unele din cumpărarea făcută de egumenii destoinici ai acesteia. La 1406, Ștefan Lazarevici, depotul sârbilor, întărea mănăstirilor Tismana și Vodița mai multe metoace în Serbia: „Împărăția mea a binevoit, innoindu-le să le dăruiască iarăși mai susziselor mănăstiri (Vodița și Tismana n.n.), iar numele lor sunt acestea: Tri Bodi, Hanovți, Drajevți, Poncava, Poporate”⁵³.

În același an, Mircea cel Bătrân întărea mănăstirii daniile făcute de Radu I, la acestea adăugând alte proprietăți: „...Și pe lângă aceasta, dăruiește și domnia mea satele Trufeștii și Piatra și Obedin și Ceaurii și Ugri și Dușăștii și Ploștina și Jarcoveții, Varovnic cu Novoselti și la Blatnița, satul Pesticovo... și satul Sogoino pe care l-a dăruit Lucaci și Bistrița cu vama și Sagovățul pe care l-a cumpărat popa Nicodim”.⁶ Până la 1470 hrisoavele vorbesc puțin despre munții pe care i-a dobândit mănăstirea. În 28 iulie 1470, Radu cel Frumos (1462-1473, 1473-1474, 1474-1475) întărește mănăstirii vechii săi munți: „Dă domnia mea această poruncă a domniei mele egumenului de la Tismana și tuturor fraților celor în Hristos ca să le fie lor acei munți ai mănăstirii anume Parângul și Oslea și Sorbele și Boul, și să umble slobode vitele mănăstirii”⁷. În 1513 mănăstirea intră în posesia muntelui Plăseală, danie a voievodului Neagoe Basarab (1512-1521).⁸

Sfârșitul secolului al XV-lea este darnic pentru mănăstire, hrisoavele domnești vorbind despre noi sate și ocine, care se adugă celor dobândite anterior. În iunie 1483, Vlad Călugărul (1482-1495) întărea mănăstirii „Tismana de pe amândouă părțile râului Tismana și Pocruia cu tot hotarul și Godineștii toți cu tot hotarul și Sârbișorii toți cu tot hotarul și Ohaba toată cu tot hotarul, pentru că a cumpărat-o jupan Vintilă logofăt de la Stanciul Cortofleș, pentru 160 de florini, după aceea am dăruit domnia mea și partea lui Dobrovoe și a lui Dragomir”.⁹

În anii 1489-1490 se întăresc mănăstirii sate din zona Jiului și anume Fărcășeștii, cumpărat de la jupan Dan clucer și Ceaurii, care

5. DIR, B, veac XIII-XV, 49-50.

6. *Ibidem*, p.60-61.

7. *Ibidem*, p.145.

8 Arhivele Naționale Drobeta Tr. Severin, *Condica mănăstirii Tismana*, Ms.1, fila 7

9. DIR, veac XIV-XV, p.176-177

fusese cotropit de boierul Petre: „s-a ridicat starețul Matei de a jurat cu 24 de boieri, astfel i-au dat hotarul de jos de unde se desparte Rugina de Polog, până unde se varsă în Jiu”¹⁰⁴ În anii următori mănăstirea continuă să agonisească noi proprietăți, unele ca drept de moștenire, altele ca și cumpărături.

Participând intens la schimbul de mărfuri, mănăstirile își trăgeau venituri importante din exploatarea bălților și a gârlelor. Mănăstirea Tismana a fost miluită de Radu I cu balta Bistreț, la care se vor adăuga în secolul al XV-lea alte bălți, mănăstirea devenind la începutul secolului al XVI-lea stăpâna tuturor bălților cuprinse între gura Jiului și Severin. Bălțile ofereau atât hrană monahilor cât și producția destinată exportului. În afara stăpânirii bălților ca atare, mănăstirile erau stăpâne peste satele din grinduri sau de lângă ele, care de obicei, se bucurau de slobozenie. În secolul al XV-lea, peste 40 de documente atestă existența bălții Bistreț în proprietatea mănăstirii Tismana, dar și noile sate slobode care se ridică pe domeniul mănăstirii. Prin hrisovul lui Basarab cel Tânăr (1478-1480) din 3 aprilie 1480 se dăruiesc mănăstirii bălțile situate la est și la vest de complexul de la Bistreț (Balta Albă, Jiețul, Platățul, Cotloavele, și Calistre), întărindu-se și dreptul de pescuit al acesteia.¹¹ Că bălțile de la Dunăre contau mult în economia domeniului mănăstirii o spun și cele peste 40 de acte emise de cancelariile domnești în secolul al XVI-lea. După cum reiese din hrisovul lui Radu cel Mare, din 30 aprilie 1502, mănăstirea Tismana stăpânea balta Toporna, de lângă Calafat, Bistrețul, Balta Albă, Comani, Platățul. Din același document aflăm cât de mari erau veniturile ce-i reveneau mănăstirii din exploatarea drepturilor de vamă, fiind primul document în care se stabileau tarifele și vama din pește pentru toate bălțile de la Dunăre.¹²

Mănăstirile câștigau venituri importante din taxele vamale de la toate produsele. Antrenate într-un schimb cu caracter local și regional, mănăstirile vor obține privilegiile vamale însemnate din partea domnitorilor. În 1409, Mircea cel Bătrân întărea mănăstirii Tismana mai multe bălți și moșii, între acestea figurând „și Bistrița cu vama”.¹³⁵

Privilegiile comerciale de care se bucura mănăstirea vor fi consacrate în 1418 și în 1420 și de regele Ungariei, Sigismund de Luxemburg :”... acesta o spun oricui care este acum și care în viitor va fi

410. DIR, veac XIV-XV, p. 201-202.

11. *Ibidem*, p.167-168.

12. DIR, vol.II, p.14.

513. DIR, veac XIV-XV, vol. I, p. 60-62.

14. Al.Ștefulescu, *op.cit.*, p.84.

15. *Ibidem*, DIR, B, Veac XVI, vol.II, p.16.

16. DIR, B, veac XIV-XV, *op.cit.*, p. 33.

17. *Ibidem*, p. 90.

supusul meu, și după noi în veci, că nimeni nu este volnic a-i bântui (pe călugări) nici pe omul lor, nici dobitocul lor, și ce cumpără și ce vând și pe uscat și pe apă, ci să meargă liberi...”¹⁴ Primul document care face referiri detaliate la veniturile ce-i reveneau mănăstirii din utilizarea dreptului de vamă este de la Radu cel Mare, datat la 3 aprilie 1502. „...le dă domnia mea vama de la Calafat ca să le fie de ocină și de ohabă și să ia vama de la Calafat: de la un cal șase aspii iar de la un bou trei aspii, de la o vacă doi aspii, de la două oi un aspru, de la un sac de grâu doi aspii, de la 10 bolovani de sare trei bolovani, de la un butoi de vin zece aspii”. În același hrisov se fixa și tariful vămii din pește în bălțile Bistreț, Balta Albă și Platăța: „ Bistrețul și Balta Albă și Platăța sunt de ocină și ohabă și dedină: de la 10 pești un pește și de aici , măcar la balta mică, măcar mare, până la Calafat de la 10 pești unul. Și la acele bălți... de corabie 30 aspii, de majă 15 aspii, de car 4 aspii, de povară pe cal 2 aspii. Și balta de la Comani de la 10 pești unul. Și de la Platăța la Severin, balta mică, fie mare, de la 10 pești unu”¹⁵

Actele emise de cancelaria domnească referitoare al mănăstirea Tismana vorbesc indirect despre ponderea culturii grâului pe domeniul acesteia și pe domeniile celorlali proprietari. Indici găsim atât în obroacele anuale în grâu date mănăstirii cât și în daniile de mori și vaduri de moară. Prima atestare documentară a unei mori aflată în posesia mănăstirii o găsim în hrisovul lui Dan I.¹⁶ La 28 octombrie 1428, cu ocazia întăririi proprietăților din Serbia, mănăstirea Tismana va primi „ vii și mori și ogoare”.¹⁷ Prin hrisovul din 2 octombrie 1489, Vlad Călugărul întărea mănăstirii Tismana satul Fărcășești și o moară. „ Dă domnia mea această poruncă a domniei mele Sfintei mănăstiri Tismana ca să-i fie satul ce se cheamă Fărcășești totu și moara pentru că au cumpărat-o Dan drept 2000 aspii gata. Drept aceea am dat și Domnia mea să le fie moșie ohabnică”¹⁸⁶.

Reprezentând o ramură importantă a economiei agrare în evul mediu românesc, viticultura a adus venituri importante mănăstirii Tismana. Mănăstirea a beneficiat din partea domniei de vinăriciu și dispunea de asemenea de numeroase vii, după cum relevă foarte multe acte emise de cancelaria domnească. Astfel, la 10 iulie 1464 Radu cel Frumos întărea mănăstirii privilegiile anterioare între „care și câte 2 butoaie de vin”, iar Radu cel Mare da la 29 iulie 1497 „câte 300 de vedre de vin din venitul domniei”, din vinăriciul din județele Gorj și Mehedinți.¹⁹ Tot vii întăresc

618 Arhivele Naționale Tr. Severin, *Condica Mănăstirii Tismana*, Ms. 1, fila 1.

19 DIR, B, VEAC XIV_XV, op. cit., p. 134-248.

20 .DIR, B, veac XVI, vol. III, p. 244 și vol. IV, p. 96.

21. *Ibidem*, veac XIV-XV, p. 60-62.

22. *Ibidem*, veac XVI, vol. IV, p. 280.

mănăstirii și domniei Petru cel Tânăr, în 17 iulie 1567, și Mihai Viteazul la 5 mai 1596.²⁰ Afirmația lui Paul de Alepp, că mănăstirea avea un butoi de tisă ce cuprindea 3000 de vedre de vin, arată ce venituri potențiale putea obține mănăstirea din vânzarea vinului.

O activitate cu vechi tradiții a fost stupăritul, care a adus venituri importante atât domniei cât și proprietarilor laici și ecleziastici. Se știe că la sfârșitul secolului al XVI-lea un loc de stupină în Țara Românească era vândut cu 600 de asprii, preț echivalent atunci cu cel plătit pentru doi boi sau pentru un pogon de vie. Mierea și ceara sunt des prezente în daniile domnești către mănăstiri, dar și ca obiecte de export. În hrisovul din 1409, Mircea cel Bătrân întărea mănăstirea Tismana „...și zece burdufuri cu miere”²¹. La 8 ianuarie 1587, Mihnea Turcitul (1585-1591) poruncește lui Cazan, dijmar din Gorj, să înapoieze mănăstirii Tismana 15 stupi pe care-i ceruse ca dijmă.²²

Funcționarea domeniului mănăstiresc nu ar fi fost posibilă fără existența țărănimii aservite și a robilor țigani. Cele mai multe dintre hrisoave, amintind daniile domnești către mănăstiri nu ezită să-i amintească și pe rumâni, formula cea mai des uzitată fiind „cu rumâni cu tot”. La mijlocul secolului al XVI-lea domeniul mănăstiresc al Tismanei cuprindea peste 30 de sate locuite cu țărâtime aservită iar peste un secol deținea peste 50. Robii țigani sunt menționați în foarte multe izvoare istorice ce au legătură cu proprietatea, astfel, la 3 octombrie 1385, Dan I întărea mănăstirea Tismana, pe lângă proprietățile anterioare și „40 de sălașe de țigani”.²³ Confirmarea unor sălașe de țigani găsim și în hrisoavele date de Basarab cel Tânăr în noiembrie 1479 și Petru cel Tânăr în octombrie 1567.²⁴

Ca și alte mănăstiri ale țării, mănăstirea Tismana se va bucura de imunități. Imunitățile se refereau atât la scutirea locuitorilor de pe aceste proprietăți de obligații fiscale către stat și de munci în contul domniei, cât și la neimplicarea autorităților centrale în probleme de organizare a vieții de obște. Dreptul de imunitate deplină a fost obținut încă de la întemeiere, așa cum ne spune amintitul hrisov din 3 octombrie 1385. Alături de aceste imunități, mănăstirea a primit din partea domniei mile, obroace și alte înlesniri, care au sporit veniturile acesteia. Cea mai importantă dintre dijmele de care a beneficiat mănăstirea a fost găletăritul (căbăritul), dijma din grâne. Astfel din județul Jaleș a primit 400 de găleți de grâu anual, după cum glăsuiește hrisovul anterior menționat. Din mila lui Radu cel Frumos, la 10 iulie 1464, se întăreau „milele” anterioare și se dăruia în plus

7 23. DIR, B, veac XIV-XV, p.33.

24. *Ibidem*, p.33 și veac.XVI, vol .III, p.251.

25. DIR, B, veac XIV-XV, p. 133-134.

26. *Ibidem*, p. 60-62.

27. *Ibidem*, p. 251.

„pe fiecare an câte 10 găleți de grâu și câte 2 butoaie de vin”²⁵ După cum spune un hrisov, la începutul secolului al XV-lea mănăstirea se bucura de „grâul din județul Jaleș, 400 de găleți pe fiecare an și 35 burdufuri de brânză și 10 cașcavale și 10 burdufuri de miere”²⁶ La începutul secolului al XVI-lea mănăstirea primea de pe apa Motrului încă 12 găleți.²⁷

Veniturile importante pe care le obținea domnia din exploatarea sării au contribuit la miluirea mănăstirilor cu bolovani de sare, sarea fiind un articol important al comerțului în evul mediu românesc. La 18 aprilie 1503, Radu cel Mare dăruia mănăstirii Tismana un mertic anual de 800 bolovani de sare. Acest mertic va fi întărit în 1603 de către Radu Șerban, cu mențiunea că acesta ”l-a avut dinainte vreme”²⁸. În același an, în 29 iulie, domnia dăruia mănăstirii încă două care de sare „... și câte două care de sare mărunță cât va putea lua, și al doilea car de 400 bolovani”²⁹

În secolele XV-XVI mănăstirea a obținut și alte drepturi: dreptul la întemeierea liberă de sate pe proprietățile mănăstirii, scutirea de dări a unor sate în schimbul asigurării și apărării mănăstirii, deținerea de poslușnici, scutirea sloboziilor de dajdii, drepturi de pășunat etc.

La începutul secolului al XVII-lea mănăstirea Tismana dispunea de peste 50 de sate și părți de sate, majoritatea bălților de La Dunăre, mori, pive, vii, pivnițe și felurite mile domnești, ceea ce îi confereau un statut privilegiat în rândurile mănăstirilor domnești. Mănăstirea continuă să acumuleze noi ocine și părți de moșii, unele grație destoiniciei egumenilor mănăstirii care fac dese cumpărături. Un exemplu îl constituie moșia Merișul care va intra în componența domeniului Tismanei ca urmare a unui șir de cumpărături efectuate în anii 1634, 1644, 1678 și 1685.³⁰ Tot în urma unor cumpărături mănăstirea va dispune de suprafețe mari de vie în dealul Bălăneștilor. Astfel, la 13 octombrie 1699, Hamzucul și cu fratele său Petru din Copăcioasa vând mănăstirii 5 răzoare de vie și o țelină: ”... i-am vândut 5 răzoare de vie, care este în dealul Bălăneștilor pe lângă via Neagului și moșie în vale până la via Bălanilor și am vândut și țelina... și am vândut drept bani gata 35”³¹ La începutul secolului al XVIII-lea avem o primă evidență a dimensiunii domeniului mănăstiresc oltean, grație conscripției Virmondiene, realizată în 1722, în timpul stăpânirii austriece. Altfel, mănăstirea Tismana deținea în județul Gorj 8 sate (Tismana, Grindul, Hobița, Moi, Valea cu Apă, Pârâu, Ceauru, Bălești) în care trăiau 345 de familii. În județul Mehedinți mănăstirea deținea 9 sate unde trăiau 250 de

8 28. *Ibidem*, veac XVII, vol.V, p.82.

29. *Ibidem*, vol. I, p. 248.

30. Arhivele Naționale Drobeta Tr. Severin, *Condica Mănăstirii Tismana*, f. 185.

31. *Ibidem*, p. 160.

familii.³²⁹ După cum rezultă din extractul bunurilor stăpânite de mănăstirile din Oltenia , mănăstirea Tismana dispunea de 44 de sate și jumătăți de sate, 5 munți și 5 sate scutite de obligații fiscale. Văzând dimensiunile la care ajunsese domeniul mănăstiresc , autoritățile austriece vor încerca să introducă metode moderne de fiscalizare, reducerea privilegiilor mănăstirilor și un nou așezământ agrar. Datorită împotrivirii egumenilor mănăstirilor încercarea administrației austriece va eșua. După cum reiese din catagrafia mănăstirii Tismana pe anii 1739-1740 aceasta trăgea venituri importante atât din cereale cât și din comercializarea vinului. Din grâu, în anii 1739-1740, mănăstirea obținea 17.850 kg de grâu (34 Chile), din mei 52.500 kg, iar din porumb se obțineau 88.750 kg. Proprietățile cu cele mai mari producții erau Ceauru (14 Chile la grâu, 17.775 kg la mei și 13.125 la porumb), Tismana (17.000 kg la mei, 24.400 kg la porumb). În ceea ce privește producția de vin pentru anul 1739 ea s-a ridicat la 1758 de vedre iar în 1740 la 2966. În 1740 mănăstirea vindea 1675 de vedre cu sume între 40 și 100 bani vadra. În anul 1740 mănăstirea obținea din vânzarea vinului și a altor produse 1925 de taleri și 20 de bani, cheltuielile făcute în acele an fiind de 1221 de taleri și 26 de bani.³³ Baza documentară existentă arată că domeniul mănăstirii Tismana tinde să atingă apogeul la sfârșitul secolului al XIX-lea și la începutul celui de-al XIX-lea. Mănăstirea continuă să cumpere moșii, să primească ocinile unor moșneni, să achiziționeze cârciumi și case în Craiova și Tg-Jiu. În 1753 mănăstirea cumpără de la Ștefan din Brădiceni o siliște și o casă cu 8 taleri, iar în februarie 1765 cumpără de la Dumitrașcu o siliște cu 19 taleri.³⁴ În 1781 mănăstirea primește un loc de casă în Craiova și o parte de vie de la Dobre din Tg-Jiu precum și o casă valorând 400 de taleri.³⁵

În secolul al XIX-lea domeniul mănăstirii Tismana atinge apogeul, așa cum rezultă din Catagrafia Obștească a Țării Românești din 1831. După cum ne informează aceasta, în Oltenia mănăstirile stăpâneau integral 23,2% din numărul total al satelor și 18,7% părți de sate. Mănăstirile neînchinat din Oltenia dețineau 412 proprietăți ce însumau 588.057 pogoan, dintre care 232.676 erau cultivate. Cele mai multe proprietăți ecleziastice din județul Gorj aparțineau mănăstirii Tismana. Cele mai multe se concentrau în plaiul Vâlcanului. Aici mănăstirea deținea sate întregi precum Frățești-Birnici, Boroșteni, Topești, Tismana, Godinești, Vânăta, Pârâu, Pocruia, Gornovița sau părți din satele Isvarna, Celeiu,

9 32. N.Dobrescu, *Istoria bisericii române și a vieții religioase a românilor*, București, ed. A II a, vol.I, 1928, p.147-151.

33. *Catagrafia mănăstirii Tismana pe anii 1739-1740*, în „Mitropolia Olteniei”, anul XVI, 1-2, p.617-623.

34. Arhivele Naționale Drobeta TR. Severin, *Condica mănăstirii Tismana*, p. 181-182.

35. Al.Ștefulescu, *op.cit.*, p.168-169.

Hobița.³⁶¹⁰ Se remarcă prin întindere proprietățile: Godinești, cu 2338 pogoane și 26 stânjani, Pocruia, cu 1262 pogoane și 17 stânjani, Celeiu, cu 278 pogoane și 38 de stânjani, Vânăta cu 1987 pogoane și 4 stânjani, Vatra mănăstirii Tismana cu 1947 pogoane și 17 stânjani.³⁷ Mănăstirile dețin foarte mari suprafețe de pădure. Mănăstirile neînchinat dețineau în județul Gorj 37.189 de pogoane de pădure, în Mehedinți 72.452, în Vâlcea 30.494, iar în Dolj 30.079 pogoane. În plaiul Vâlcanu mănăstirea Tismana deținea peste 18.000 de pogoane de pădure. Întinse suprafețe de pădure avea și în plaiul Cloșani din județul Mehedinți, în proprietățile Bahna, Vârciorova și Ilovița, unde deținea aproximativ 95% din cele 14.000 de pogoane.³⁸ În ceea ce privește suprafețele cultivate cu vie, la 1862 se constată că mănăstirile neînchinat din Oltenia stăpâneau 10.296 pogoane de vie. Cele mai multe proprietăți cultivate cu vie se găseau în județul Mehedinți (5248 de pogoane), mănăstirea Tismana deținând aici viile de la Vânu Mare. Se constată că mănăstirile dispuneau de 134 de mori valorând 3532 de galbeni, care aduceau un venit anual de 4151 de galbeni. Mănăstirea Tismana deținea 12 mori în plaiul Vâlcanului și 4 în plaiul Cloșanilor. Relevant asupra dimensiunilor domeniului mănăstiresc este și venitul ce-l obțineau din hanuri și cârciumi, care în județul Dolj se ridica la 3031 galbeni, în Mehedinți la 1385, în Vâlcea la 1827, iar în Gorj la 200 de galbeni. Datele arhivistice arată că la începutul secolului al XIX-lea proprietățile mănăstirii Tismana aduceau mari venituri. În structura veniturilor intrau atât sumele venite din arendarea moșiilor cât și din exploatarea munților, din comercializarea vinului, din birul țiganilor sau de la pive. Pe întregul an 1822 mănăstirea obținea 17 625 taleri, dintre care munții aduceau 2000 (Peștișani-200, Boul-300, Groapalui Păun-200, Locurile de la Milota-250, Oslea-250, Cornul-500, Sorbul-300), birul țiganilor contribuia cu 1425, pivele cu 100 de taleri și moșiile cu 8.100 după cum urmează: Bistrița-2000, Rogova-1600, Dobrița-800, Ploștina-650, Comănești-600, Ionești-400, Deveselu-300, Miluta și Broșteni-150, Toplița și Valea cu Apă-100, Bobu-600, Turcinești-300, Moi-250, Cureaua din Cârstești-50.³⁹ Astfel, între 1826-1829 moșia Pârâu da un venit anual de 3600 de taleri, iar Turcenii și Ilieștii aduceau 2700 de taleri.⁴⁰ În urma scoaterii la licitație a moșiilor Pocruia, Godinești, Tismana, Topești, Vânăta, Gornovița și Ceauru, mănăstirea obținea în 1842 suma

10 36. I. Donat, Ion Pătroi, Dinică Ciobotea, *Catagrafia obștească a Țării Românești din 1831*, Ed. Helios, Craiova, 1999, p. 26.

37. Arhivele Naționale Tg-Jiu, fond Foi volante, *Cartea de hotărnicie a Mănăstirii Tismana*, p. 4-5 și Pachetul 2, doc. 273, f. 1-2

38. Analele statistice pentru cunoștința părții muntene din România, București, 1861, an.2, 5-8, p.7267-77

de 403.921 lei.⁴¹¹¹

Acest uriaș domeniu a putut fi pus în valoare de miile de brațe de muncă de care a dispus mănăstirea. Conform Catagrafiei obștești, pe moșiile mănăstirii Tismana trăiau și lucrau 2454 de familii de clăcași.⁴²

La jumătatea secolului al XIX-lea domeniul mănăstirii Tismana atinsese apogeul, fiind unul dintre cei mai mari proprietari ecleziastici. Ca și celelalte domenii el va fi secularizat în 1863, pe întinsele sale proprietăți fiind împroprietăriți foștii țărani clăcași.

11 39. Arhivele Naționale București, Manuscrise, r.66, c.446

40. *Ibidem*, Manuscrise, 142, Mitropolia Țării Românești, f. 65-66.

41. *Ibidem*, Logofeția pricinilor bisericesti, dosar 15/1842, f. 21-106.

42. D.Ciobotea, I.Pătroi, I.Donat, *op.cit.*, p.1-62.